

Abstract

Today, economic crises around the world have added to the importance of economic crime and its criminal management. This research, which is written in a descriptive-analytical method, seeks to study money laundering from the perspective of Iran's criminal policy and legislative criminal policy to differential criminal legislation, expand the scope of thematic jurisdiction in money laundering, increase the quorum, fine Has turned to large-scale proceeds of crime of criminal origin and institutionalization. Judicial criminal policy also seeks to regulate the fight against money laundering in the light of the instructions of the head of the judiciary, as well as in following the teachings of the penal system. From the perspective of executive criminal policy, it is necessary to optimize and improve the functioning of regulatory, managerial and responsible institutions in the fight against money laundering. However, there are important challenges such as corruption and financial shortcomings, as well as the shortcomings of the penal system. Empowering financial and banking supervision systems, anticipating the activity of security agencies in the position of special officers, and anticipating transnational security cooperation are among the important strategies of Iran's criminal policy in the face of the aforementioned challenges. Iran's criminal policy in the fight against money laundering has increased the suspicions of other perpetrators of economic crimes, criminal rule and also the impact on the response to related crimes, and the findings of this study show that despite the Predicting special mechanisms in the types of Iran's criminal policy against money laundering, there are enduring challenges in this way and updating the criminal policy in this way by modernizing the laws and also using the constructive experiences of other countries or international organizations. International can lead to criminal management of money laundering.

Keywords: money laundering, corruption, criminal policy, criminal justice system, crime of origin

سیاست کیفری ایران در برابر پولشویی؛ چالش‌ها و راهبردها

سید درید موسوی مجاب^۱

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۳/۱۹

وحید نکونام^۲

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۶/۱۴

چکیده

امروزه بحران‌های اقتصادی در سرتاسر جهان بر اهمیت جرایم اقتصادی و مدیریت کیفری آن افزوده است. این پژوهش که به روش توصیفی — تحلیلی نگاشته شده، درصدد است که پولشویی را از چشم‌انداز سیاست کیفری ایران مطالعه و سیاست کیفری تقنینی به قانونگذاری کیفری افتراقی، گسترش قلمرو صلاحیت موضوعی در رسیدگی به پولشویی، افزایش حد نصاب جزای نقدی، الزام به رهگیری عواید کلان ناشی از جرم منشأ و نهادسازی کیفری روی آورده است. سیاست کیفری قضایی نیز در پرتو دستورالعمل‌های رئیس دستگاه قضا و نیز در پیش‌گرفتن آموزه‌های سیستم کیفری، می‌کوشد تا مبارزه با پولشویی را به سامان کند. از منظر سیاست کیفری اجرایی، بهینه‌سازی و ارتقای کارکرد نهادهای ناظر، مدیریتی و مسؤول در مسیر مبارزه با پولشویی، ضروری است. با این وجود چالش‌های مهمی همچون فساد اداری و مالی و نیز کاستی‌های نظام جزای نقدی در این راه وجود دارد. توانمندسازی سامانه‌های نظارت مالی و بانکی، پیش‌بینی کنشگری نهادهای امنیتی در جایگاه ضابطان خاص و پیش‌بینی همکاری‌های امنیتی فراملی، از جمله راهبردهای مهم سیاست کیفری ایران در برابر چالش‌های پیش‌گفته است. سیاست کیفری ایران در مبارزه با پولشویی، افزایش تردید مرتکبان دیگر جرایم اقتصادی، به‌زامداری کیفری و نیز اثرگذاری بر پاسخ‌دهی به جرایم هم‌پیوند را در پی داشته و یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهد که با وجود پیش‌بینی سازوکارهای ویژه‌ای در گونه‌های سیاست کیفری ایران در برابر پولشویی، چالش‌هایی پایدار در این راه وجود دارد و روزآمدی سیاست کیفری در این راه با نوسازی قوانین و نیز استفاده از تجارب سازنده دیگر کشورها و یا سازمان‌های بین‌المللی می‌تواند به مدیریت کیفری پولشویی منجر شود.

واژگان کلیدی: پولشویی، فساد مالی، سیاست کیفری، نظام عدالت کیفری، جرم منشأ

^۱ دانشجوی دکتری گروه حقوق کیفری و جرم‌شناسی واحد قم، دانشگاه آزاد اسلامی، قم، ایران asalehany@gmail.com

^۲ استادیار گروه حقوق کیفری و جرم‌شناسی، دانشکده حقوق دانشگاه تربیت مدرس، تهران، ایران d.mojab@modares.ac.ir

^۳ دکتری حقوق کیفری و جرم‌شناسی v.nekonam@hmu.ac.ir

^۴ استادیار دانشگاه حضرت معصومه (س) قم، ایران

مقدمه

در آغاز هزاره سوم میلادی، چالش‌های مجرمانه گوناگونی کشورها را آماج خود قرار داده است. گروه‌های سازمان‌یافته بزهکاری بین‌المللی در سرتاسر جهان با استفاده از فناوری‌های نوین اطلاعات و ارتباطات، مقاصد بزهکارانه خود را دنبال نموده و از این راه چالش‌های بسیاری را برای سامانه‌های عدالت کیفری ملی و فراملی پدید می‌آورند.

در هنگام برنامه‌ریزی کنش‌های نظام عدالت کیفری در برابر پدیده‌های گوناگون بزهکاری و آسیب‌های اجتماعی باید در نظر داشت که همه انسان‌ها در طول زندگی خود در ارتکاب رفتارهای جامعه‌سستیزانه مشارکت دارند (Piquero, 2016: 16). از همین‌رو، پیش‌بینی مناسب‌ترین و کارآمدترین پاسخ‌ها در برابر بزهکاری در شمار رسالت‌های بنیادین نظام‌های عدالت کیفری است تا از این راه مدیریت کیفری جامعه به خوبی برقرار شود.

همانند هر یک از قلمروهای کنشگری انسان، اقتصاد نیز بستر ارتکاب جرایم گوناگون است. در واقع، پیشینه بزه اقتصادی به قدمت اقتصادهای سازمان‌یافته است. بزهکاران اقتصادی همواره ناچارند عواید خود را پنهان نگاه دارند؛ اما همزمان نیز به آن عواید دسترسی دارند تا به گونه‌ای که می‌خواهند از آنها استفاده کنند (Pieth and Aiolfi, 2004: 3). از همین‌رو مدیریت جرایم گوناگون اقتصادی همانند پولشویی با چالش‌های بسیاری رو به‌روست و برای دستیابی به این هدف لازم است که دست‌اندرکاران سیاست‌های کیفری از راهبردهایی روزآمد بهره‌گیرند.

مدیریت کیفری جامعه یکی از مطالبات مهم شهروندان از حاکمیت‌هاست. دانش جرم‌شناسی می‌تواند برای کنترل رفتارهایی که جرم به شمار می‌آیند راهکارهای مهمی را تعریف کند (Munchi, Maclaughlin, 2013: 206). بدین ترتیب هریک از گونه‌های سیاست کیفری در برابر جرایم گوناگون باید به اندازه لازم از پیشرفت‌های نظری نوین در قلمرو جنایی برخوردار باشند.

این پژوهش در صدد بررسی سیاست کیفری ایران در برابر پولشویی است. سیاست کیفری، راهبردهای قهری مقابله با پدیده مجرمانه پس از ارتکاب جرم است. به تعبیر برخی صاحب‌نظران حوزه علوم جنایی تجربی، سیاست کیفری، مطالعه جنبه‌های نظری و عملی نظام کیفری در ابعاد شکلی و ماهوی آن است که به ترتیب شامل راهبردهای آیین دادرسی کیفری، سازمان و تشکیلات کیفری، جرم‌انگاری و کیفرگذاری می‌شود (نجفی ابرندآبادی، ۱۳۹۶: ۵۵۵). سیاست کیفری که در معنای مضیق، منفک از سیاست جنایی به کار می‌رود، به معنای راهبردهایی است که یک دولت برای مقابله با پدیده مجرمانه با توسل به مجازات در پیش می‌گیرد (لازرز، ۱۳۸۲: ۴۱)؛ بنابراین سه تفاوت اساسی بین سیاست کیفری و سیاست جنایی در مرحله اعمال آن، دوم در ابزار کنترلی به کار گرفته شده و سوم در نهاد اعمال‌کننده وجود دارد (حسینی، ۱۳۸۳: ۲۸-۲۷). سیاست جنایی در معنای خاص آن که متمایز از سیاست کیفری است، در مرحله پیش از ارتکاب جرم اعمال می‌شود و اصولاً از ابزارهای غیرقهرآمیز بهره می‌برد.

یک سیاست کیفری مطلوب می‌باید در کنار توجه به بزهکار و واکنش اجتماعی علیه بزه، به نفس مسأله بزهکاری نیز توجه نماید؛ زیرا روند صعودی و تصاعدی افزایش بزهکاری و بویژه انواع نوین آن، انتقادی

۱) Penal Policy

۲) Criminal Policy

است که نظام اصلاحی کیفر را به طرز شدیدی تهدید می‌کند، به شکلی که بازدهی و کارایی سیاست جنایی شدیداً زیر سؤال می‌رود. امروزه، افزایش تصاعدی کم و کیف بزه‌های نوین همچون بزه پولشویی، به معضل جدی بسیاری از نظام‌های عدالت کیفری بدل شده است.

تطهیر پول یا پولشویی^۱، که در اصطلاح عربی از آن به «غسل/غسیلُ الأموال» یا «تبیض الأموال» تعبیر می‌شود، از جمله اصطلاحات اقتصادی است که در چند سال اخیر — و از زمانی که تدابیر پیشگیرانه، نظارتی، اقدامات تقابلی و جرم‌انگاری در برابر آن شکل یافته — در گفتمان قانونی و قضایی متداول شده است. این پدیده شوم و رو به رشد، در پی رواج تحصیل درآمدهای نامشروع از رهگذر اقتصاد پنهان، فعالیت‌های اقتصادی سیاه یا در سایه شکل یافته و دارای ابعاد مخرب اقتصادی، اجتماعی و حقوقی است. تلاش در پنهان‌سازی و وجاهت‌بخشی صوری به منابع و عواید نامشروع مالی به شیوه‌های مختلف و متنوع از رهگذر گمراه کردن مسئولان امنیتی و نظارتی، مقام‌های قضایی و اجرایی و نیز واردسازی وجوه و عواید مالی حاصله در جریان اقدامات به‌ظاهر مشروع و تداوم بهره‌مندی از آنها، پدیده شوم پولشویی را رقم می‌زند. در واقع، پولشویی به عنوان یک جرم تبعی (فرع بر جرم اصلی) به معنای تبدیل سود حاصل از تبهکاری و فساد به دارایی‌های به‌ظاهر مشروع طی فرایند پیچیده تزریق پول کثیف به نظام‌های مالی و بانکی، انتقال پول به حساب دیگران یا اجرای تراکنش‌های مختلف به حساب‌های متعدد دیگر و در نهایت ادغام یا یکپارچه سازی پول در روند نقل و انتقال‌های فراوان یا موجه‌انگاری آن است. در فرایند پولشویی، پول حاصل از فعالیت‌ها یا اقدام‌های غیرقانونی — از جمله قاچاق مواد مخدر، اختلاس و ارتشا — تبدیل به پول یا ثروتی می‌شود که در ظاهر از راه‌های قانونی به دست آمده است و به این طریق «پول شسته شده» وارد اقتصاد می‌شود. تطهیر پول در نگاه اسلامی، به معنای پاک‌گرداندن اموال و عواید مالی با پرداخت خمس، زکات، کفاره و نیز زائل کردن هرگونه ناپاکی از آنهاست؛ این در حالی است که تطهیر پول به لسان تعریض و به تعبیر مصطلح پولشویی، ناظر بر پنهان نگاه‌داشتن منشأ تحصیل مال و خبث عواید مالی در پس اقدام‌ها و تظاهرهای سرپوش‌گذار بر حقیقت موضوع است (نبیل غنایم، ۲۰۰۳: ۹).

پژوهش حاضر در صدد است به این دو پرسش‌ها پاسخ دهد که راهبرد عملیاتی سیاست کیفری ایران در برابر پولشویی چیست و در این راه چه چالش‌هایی فراروی آن وجود دارد؟ بر این پایه، در آغاز به گونه‌شناسی سیاست کیفری ایران در برابر پولشویی پرداخته می‌شود؛ سپس چالش‌های موجود و نیز راهکارهای فراروی آنها مطالعه و سرانجام پیامدهای گوناگون کنشگری سیاست کیفری ایران در برابر پولشویی از نظر گذرانده می‌شود.

۱. گونه‌شناسی سیاست کیفری ایران در برابر پولشویی

۱. Money Laundering

۲. در مورد وجه تسمیه پولشویی گفته می‌شود که در دهه ۱۹۳۰ با ممنوعیت فروش الکل در آمریکا، عده‌ای به سوداگری در این بازار روی آوردند. گروه‌های تبهکار و در رأس آنها آلفونسو گابریل کاپون، مشهور به ال کاپون (Alphonse Gabriel Capone)، با خریداری شمار زیادی از رخت‌شویخانه‌های سکه‌ای، پول حاصل از فعالیت‌های غیرقانونی خود را به نام درآمد کسب‌شده از فعالیت این رخت‌شویخانه‌های عمومی به چرخ اقتصاد رسمی وارد می‌کردند. حساب‌کشی از رخت‌شویخانه‌ها به دلیل ماهیت این فعالیت خدماتی دشوار بود و اصولاً راهی برای کنترل میزان درآمدهای حاصل از این فعالیت نبود. برخی معتقدند کاربرد اصطلاح پولشویی به رسوایی وانترگیت در اواسط دهه هفتاد میلادی - در زمان ریاست جمهوری نیکسون - بازمی‌گردد. از لحاظ حقوقی هم آغاز استفاده از این اصطلاح را به دعوی امریکایی در سال ۱۹۸۲ م. مرتبط کرده‌اند (میرمحمد صادقی، ۱۳۸۲؛ ۷۳).

در دکتین علوم جنایی، راهبرد کیفری کنترل جرم یا سیاست کیفری به سه حوزه تقنینی، قضایی و اجرایی تقسیم می‌شود؛ بر این اساس، ارزیابی سیاست کیفری ایران در برابر جرم پولشویی مستلزم بررسی آن در این سه حوزه است که در ادامه به آنها پرداخته می‌شود.

۱-۱. سیاست کیفری تقنینی ایران در برابر پولشویی

بررسی سیاست کیفری تقنینی ایران در برابر پولشویی نشان می‌دهد که قانونگذار کیفری ایران از یک سو به قانونگذاری کیفری افتراقی در برابر این جرم و از سوی دیگر به پیش‌بینی واکنش‌های قهری روی آورده است که در ذیل به آن اشاره می‌شود.

۱-۱-۱. قانونگذاری افتراقی

قانونگذاری کیفری افتراقی به خوبی نشان‌دهنده حساسیت جامعه نسبت به ارزش‌های مدنظر و نقض شده است. امروزه که حقوق کیفری بیش از پیش پاره پاره شده و پدیده فنی شدن حقوق کیفری به موازات پیدایش پیشرفت‌های گوناگون صنعتی و فناورانه انسان‌ها و گسترش جامعه به سطوح مختلف، قوانین پراکنده‌ای را به ارمغان آورده است، تصویب قوانین کیفری افتراقی را باید نمودار حساسیت جامعه به پاره‌ای از ارزش‌های کیفری نقض شده دانست.

قوانین توسط نهادهای حاکمیتی وضع می‌شوند و هدف قانونگذاری، اثرگذاری بر کنش‌ها و واکنش‌های شهروندان از طریق تصویب قوانینی درباره آنچه که درست یا نادرست است و افزودن بر این، چگونگی نمایش واکنش‌های نظام قضایی به پدیده روی داده و از جمله حق نقض شده و یا جرم ارتكابی اتهام‌زده شده دارای اهمیت است. بنابراین پیچیدگی‌های قانون، سیاست‌گذاری‌های آن، تهدیدات و شیوه اجرای کارکردهای نظام قضایی می‌تواند به عنوان یک شیوه مهم مهندسی اجتماعی در نظر گرفته شود (Vicstrom, 2008: 56). در نتیجه، قانونگذاری کیفری افتراقی می‌تواند به خوبی پیدایش چالش‌های گوناگون در زمینه‌ای همانند اقتصاد و مبادلات مالی را مهار و امنیت اقتصادی بیشینه‌ای را در پرتو کنشگری دیگر سازه‌های سیاست کیفری برقرار سازد.

ارزیابی سیاست کیفری تقنینی در دهه‌های گذشته نشان می‌دهد که در برخی از جرایم بسیار مخاطره‌آمیز برای جامعه قانونگذار این راهبرد استفاده و برای نمونه، قوانین مبارزه با قاچاق انسان ۱۳۸۴، مجازات جرایم رایانه‌ای ۱۳۸۸، مبارزه با قاچاق کالا و ارز ۱۳۹۲ را تصویب کرده است. بدین ترتیب تصویب قانون مبارزه با پولشویی ۱۳۸۴ و نیز قانون اصلاح این قانون در سال ۹۷ نشان‌دهنده عزم راسخ سیاست‌گذار کیفری تقنینی ایران برای پاسخ‌دهی کارآمد به جرم پولشویی است. البته باید خاطر نشان شود که در برخی از موارد همانند تکرار و تعدد در این جرم، قانونگذار به قانون مجازات اسلامی ۱۳۹۲ ارجاع داده است.

البته، الزام به جرم‌انگاری پولشویی که از کنوانسیون وین و نیز کنوانسیون پولشویی سرچشمه می‌گیرد، به افراط در قانونگذاری‌های کیفری داخلی منجر شده است. این انتقاد اغلب بر قوانین داخلی ضد پولشویی وارد است که گسترده‌انگاری آنها در تعریف پولشویی به تورم شدید کیفری انجامیده است (Stressen, 2003: 113). با این وجود به نظر می‌رسد وجود قانونی افتراقی و یکپارچه در زمینه پولشویی به شرط مطابقت با اسناد بین‌المللی و نیز استفاده از تجارب تقنینی کشورهای دیگر به ویژه با توجه به ویژگی‌هایی همانند

سازمان‌یافتگی بسیاری از موارد پولشویی و نیز پیوندهای آن با دیگر جرایم همانند تأمین مالی تروریسم به اندازه کافی برای مبارزه با پولشویی ضروری بوده و گسترده‌انگاری پیش‌گفته را تا اندازه‌ای توجیه می‌کند.

۲-۱-۱. هم‌افزایی میان‌بخشی در سامانه‌های حاکمیتی

مبارزه با پولشویی آنگاه امکان‌پذیر است که همه بخش‌های حاکمیت بتوانند در این راه سامانه‌ای یکپارچه پدید آورند و از موازی‌کاری که پیامدی جز اتلاف نیروی انسانی، هزینه‌بری و نیز زمان‌دهی به مرتکبان پولشویی و دیگر جرایم سازمان‌یافته ندارد، خودداری کنند.

واقعیت این است که پیش‌بینی هماهنگی میان نهادهای گوناگون حاکمیتی پاسخ‌دهنده در برابر پولشویی می‌تواند به مدیریت مناسب فساد اداری و سیاسی احتمالی که خود از یک سو یکی از چالش‌های مهم فراروی نظام عدالت کیفری و نیز چالشی در برابر پاسخ‌دهی در برابر پولشویی است بیانجامد و از سوی دیگر به راهبرد نهادسازی از سوی سیاست کیفری تقنینی ایران به خوبی یاری رساند.

بدین ترتیب قانونگذار در قانون اصلاح برخی از نهادها را مکلف نموده است که داده‌های لازم را در راه مبارزه با پولشویی در اختیار شورا و یا مرکز اطلاعات مالی قرار دهند. این الزام از این‌رو دارای اهمیت است که نهادهای پیش‌گفته که عمده‌تاً در زمینه‌های مالی و اقتصادی عمل می‌کنند، در راه پیش‌ها و نظارت‌های روزانه خود می‌توانند اطلاعات ارزشمندی را پیرامون میزان عواید نامشروع و یا خاستگاه‌های آن در اختیار نهادهای یادشده قرار داده و بدین ترتیب مبارزه پیشینه‌ای با آن را ساده کنند.^۱

۱-۲-۱-۱. گسترش قلمرو صلاحیت موضوعی در رسیدگی به پولشویی

با توجه به اهمیت جرم منشأ در مدیریت کیفری پولشویی، قانونگذار کیفری ایران در بند «الف» ماده ۱ قانون اصلاح قانون مبارزه با پولشویی ۱۳۹۷، مقرر نموده است که از چشم‌انداز اجرای این قانون، تخلفات یادشده در قانون مبارزه با مواد مخدر ۱۳۹۲ نیز جرم به شمار می‌آیند؛ به عبارت دیگر، عنوان جرم منشأ علاوه بر آنکه شامل هر یک از جرایم در قانون مجازات اسلامی و یا قوانین کیفری پراکنده چون قانون مالیات‌های مستقیم ۱۳۹۲ است، تخلفات یادشده در این قانون را نیز شامل می‌شود. این رویکرد سیاست کیفری تقنینی ایران با هدف فراگیرسازی مبارزه علیه پولشویی پیش‌بینی شده است تا از این راه متخلفان بر پایه قانون یادشده نتوانند با استناد به عدم صدق عنوان جرم منشأ بر تخلفات خود از قلمرو مفهومی جرم پولشویی خارج شوند.

۳-۱-۱. افزایش حد نصاب جزای نقدی مرتکب پولشویی

تردید وجود ندارد که در جرایم مالی و یا اقتصادی، پیش‌بینی مجازات جزای نقدی دارای اهمیت بسیار است؛ چنانچه

۱. ماده ۶ ق.ا.ق.م.ب.پ ۱۳۹۷ مقرر می‌دارد: «کلیه اشخاص موضوع ماده (۵) این قانون، از جمله گمرک جمهوری اسلامی ایران، سازمان امور مالیاتی کشور، سازمان ثبت اسناد و املاک کشور، دفاتر اسناد رسمی، وکلای دادگستری، حسابداران، کارشناسان رسمی دادگستری و بازرسان قانونی مکلفند اطلاعات مورد نیاز در اجرای این قانون را طبق مصوبات هیأت وزیران حسب درخواست شورا یا مرکز اطلاعات مالی به آنها ارائه نمایند.»

از یک سو مرتکبان این جرایم به ویژه در چهره‌های سازمان یافته آن عمدتاً از امکانات مالی نامشروع معتابهی برخوردارند و بنابراین پیش‌بینی جزای نقدی می‌تواند افزون بر مجازات‌های دیگر همانند مصادره اموال، به خوبی عدالت کیفری را در این باره پیاده کند. طبیعی است که در اصلاحات قانون مبارزه با پولشویی که دوازده سال پس از آن انجام شد، قانونگذار افزایش نصاب در محکومیت به جزای نقدی را مورد توجه قرار داد.

۴-۱-۱. الزام به رهگیری عواید کلان از منشأ

از جمله راهکارهای پیشگیرانه از ارتکاب پولشویی که بی‌گمان در راه پاسخ‌دهی واکنشی بدان نیز دارای اهمیت است، الزام به رهگیری عواید کلان از منشأ نام دارد. این راهبرد که به ظاهر مخالف اصل برائت است، به روشنی رویکردی مناسب در راه پیگیری پولشویی است و البته می‌تواند از دیدگاه ضرورت متناسب سازی توانمندی‌های سیاست کیفری با رویکردهای هوشمند بزه‌کاران این قلمرو نیز موجه برسد.

تردیدی وجود ندارد که این راهبرد هنگامی می‌تواند در راه مبارزه با پولشویی سودمند باشد که از صدور و ارائه اسناد مجعول پیرامون عواید مورد نظر پیشگیری شود. در این راستا باید به خاطر داشت که پولشویی به طور کلی با ویژگی پیوند با شماری از جرایم هم‌پیوند به ویژه جرم یا جرایم منشأ خود شناخته می‌شود. افزون بر این، احتمال دارد که بزه‌کاران مرتکب پولشویی و به ویژه گونه سازمان یافته آن برای اثبات مشروعیت عواید در اختیار خود از جعل و استفاده از سند مجعول نیز به خوبی بهره‌برند.

۵-۱-۱. نهادسازی در مبارزه با پولشویی

استواری در مبارزه با پولشویی و هم‌افزایی توانمندی‌های نهادهای گوناگون کنشگر در این راه، سیاست کیفری تقنینی ایران را به سوی نهادسازی در زمینه مبارزه با پولشویی رهنمون ساخته است. بدین ترتیب دیده می‌شود که همانند مواردی چون قانون پیشگیری از وقوع جرم ۱۳۹۴ و نیز قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز ۱۳۹۲، در قانون اصلاح قانون مبارزه با پولشویی نیز نهادهایی با ترکیب و نیز کارکردهای مشخص پیش‌بینی شده‌اند که در ادامه بدانها پرداخته می‌شود.

۱-۵-۱-۱. شورای عالی مقابله و پیشگیری از جرائم پولشویی و تأمین مالی تروریسم

قانونگذار کیفری ایران برای تمرکز اقدامات آتی در برابر پولشویی، تشکیل نهادی را به نام عالی مقابله و پیشگیری از جرایم پولشویی و تأمین مالی تروریسم را مقرر کرده است. بیان ساختار و کارکردهای این نهاد

۱. متن زیر جایگزین ماده (۴) قانون می‌شود: «به منظور هماهنگی برای پیشگیری و مقابله با جرائم پولشویی و تأمین مالی تروریسم، شورای عالی مقابله و پیشگیری از جرائم پولشویی و تأمین مالی تروریسم، که در این قانون به اختصار شورا نامیده می‌شود، به ریاست وزیر امور اقتصادی و دارایی و با عضویت وزرای صنعت، معدن و تجارت، اطلاعات، کشور، دادگستری و امور خارجه، نماینده رئیس قوه قضائیه، دادستان کل کشور یا نماینده وی، رئیس سازمان بازرسی کل کشور یا نماینده وی، رئیس سازمان اطلاعات سپاه، رئیس کل بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران و سه نفر از نمایندگان مجلس شورای اسلامی به عنوان ناظر به پیشنهاد کمیسیون‌های اقتصادی، شوراها و امور داخلی کشور و قضائی و حقوقی و تصویب مجلس با وظایف ذیل تشکیل می‌شود:

۱. تعیین راهبردها و برنامه‌ریزی در جهت اجرای قانون

در پیوند با جرایم پولشویی و تأمین مالی تروریسم به خاطر پیوندهای آشکار نظری و کارکردی این دو جرم است که در واپسین گفتار بدان پرداخته خواهد شد.

نکته مهم پیرامون این نهاد این است که به دلیل ترکیب اعضای خود می‌تواند در راه جهت‌دهی به هر یک از گونه‌های سیاست کیفری قضایی و نیز اجرایی اثرگذار باشد. بدین ترتیب انجام رسالت‌هایی همانند مقررات بند چهار این ماده در زمینه گردآوری داده‌های مربوط به پولشویی، راه‌اندازی سامانه‌های هوشمند و نیز پیگیری معاملات مشکوک رهاورد پویایی سیاست کیفری تقنینی ایران در پیش‌بینی این نهاد کیفری است که با الهام از کاستی‌های موجود در قانون پولشویی ۱۳۸۶، در اصلاحات ۱۳۹۲ بدان توجه نمود.

۲-۵-۱-۱. مرکز اطلاعات مالی

دیگر نهاد پیش‌بینی شده در سیاست کیفری تقنینی ایران در برابر پولشویی، مرکز اطلاعات مالی است که زیر نظر شورای پیش‌گفته و در ساختار اداری وزارت امور اقتصادی و دارایی تشکیل می‌شود و به عنوان مرجع اطلاعاتی نهادهای کنشگر در زمینه پولشویی شناخته می‌شود. بر پایه ماده ۸ ق.ا.ق.م.ب.پ ۱۳۹۷، این نهاد رسالت گردآوری، پردازش و گزارش داده‌های پیش‌گفته را در زمینه پولشویی به مراجع مربوطه دارا است.

افزون بر این، مراجعی که در راستای وظایف خود داده‌هایی را پیرامون جرم پولشویی به دست می‌آورند

مکلف هستند داده‌های خود را به این مرکز ارایه دهند. با وجود تعدد مراجع کنشگر در زمینه مبارزه با پولشویی، پیش‌بینی این مرجع واحد می‌تواند مبارزه یادشده را پیروزمند ساخته و به هماهنگی راهبردها و حتی کارآمدسازی قوانین آتی درباره مبارزه با پولشویی یاری رساند. همچنین وظایف گوناگون دیگری در زمینه رهگیری جرایم منشأ و پولشویی بر عهده این نهاد قرار داده شده است که نشان‌دهنده اهمیت راهبردی آن در سیاست کیفری تقنینی ایران است.

۲-۱-۶. رهگیری معاملات مشکوک

یکی از مهم‌ترین رویکردهای سیاست کیفری ایران در برابر پولشویی، اعتبارسنجی دارایی‌های گوناگون افراد است. روشن است که افزایش دارایی‌های افراد در هنگام رخداد معاملات مشکوک می‌تواند قرینه‌ای برای ظن به تحقق جرم پولشویی باشد. در نتیجه قانون اصلاح به درستی بر لزوم پایش معاملات گوناگون از سوی کنشگران نظام عدالت کیفری تأکید کرده تا از این راه معاملات مشکوک شناسایی و در صورت لزوم فرآیند کیفری نسبت به آنها پیاده شود.

پیچیدگی‌های گوناگون جرایم منشأ و نیز جرم پولشویی این واقعیت را پدیدار ساخته که گاه اعتبارسنجی معاملات مشکوک باید از رهگذر همکاری‌های بین بانکی در داخل کشور و یا حتی در سطح بین‌المللی و نیز با نهادهای مالی بین‌المللی انجام شود؛ چرا که گروه‌های بزهکاری سازمان‌یافته بین‌المللی که فعالیت‌های

۲. تهیه و پیشنهاد آیین‌نامه‌های لازم درخصوص اجرای قانون برای تصویب به هیأت وزیران

۳. هماهنگ کردن دستگاه‌های زیر مجموعه دولت در امر جمع‌آوری، پردازش و تحلیل اخبار، اسناد، مدارک، اطلاعات و گزارش‌های واصله، تهیه سامانه‌های هوشمند و شناسایی معاملات مشکوک و گزارش به مراجع ذی ربط جهت انجام اقدامات لازم...».

مجرمانه خود را در چند کشور و یا قاره متمرکز می‌کنند، می‌کوشند تا با انجام معاملاتی ایدایی، توجه سامانه‌های کیفری و امنیتی را از روند اصلی مجرمانه خود دور کنند. بنابراین در بحث از معاملات مشکوک باید توجه داشت که بسیاری از معاملات حقیقی نیز ممکن است پوششی برای مرتکبان پولشویی باشد تا از این راه نیت خود را برای در امکان نگاه‌داشتن کنش‌های خود از فرآیند کیفری محقق سازند.

۷-۱-۱. تشدید مجازات مرتکب در صورت سازمان‌یافتگی

توجه به ویژگی سازمان‌یافتگی جرم پولشویی و پیش‌بینی آن به عنوان یک کیفیت مشدده مجازات با دیگر قوانین هم‌پیوند و به ویژه قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز ۱۳۹۲ هماهنگ است. افزون بر این، پیش‌بینی یاد شده نشان می‌دهد که قانونگذار کیفری ایران به مخاطرات برخاسته از پولشویی‌های سازمان‌یافته و ریسک بالای مرتکبان آن توجه می‌کند که این واقعیت خود یکی از نشانگان آشکار پیاده‌سازی رهیافت مدیریت ریسک جرم در کشورمان است.

۸-۱-۱. اختصاصی‌سازی مراجع رسیدگی به پولشویی و جرایم هم‌پیوند

یکی از ویژگی‌های بنیادین جرایم در آغاز هزاره سوم میلادی و بویژه جرایم سازمان‌یافته، تخصص یافتن بر زمین‌های گوناگون آن است که سبب می‌شود با استفاده از راهبردهای گوناگون مجرمانه و گذار از سد سامانه‌های امنیتی و کیفری چالش‌های بسیاری را برای سیاست کیفری پدید آورند. در این شرایط استفاده از راهبردهایی تخصص‌گرایانه همانند تشکیل مراجع تخصصی در نظام دادرسی کیفری راهبردی است که می‌تواند از یک سو به افزایش دانسته‌های دادرسان رسیدگی‌کننده بیانجامد و از سوی دیگر با لزوم تمرکز رسیدگی‌ها در تهران و در صورت لزوم در مراکز استان‌ها، زمینه افزایش مهارت‌های دادرسان و به طور کلی دیگر کنشگران نظام عدالت کیفری را در برابر بزهکاران عمدتاً سازمان‌یافته پولشویی فراهم کند.

بدین ترتیب در ق.ا.ق.م.ب.پ ۱۳۹۷ ضرورت تخصصی شدن مراجع رسیدگی‌کننده به پولشویی به ترتیب یاد شده مورد توجه قرار گرفته است. این رویکرد با مقررات قانون آیین دادرسی کیفری ۱۳۹۲ نیز سازگار است که رییس قوه قضاییه را به پیش‌بینی دادسراها و دادگاه‌های تخصصی در رسیدگی به جرایم گوناگون فراخوانده است.

۲-۱. سیاست کیفری قضایی ایران در برابر پولشویی

مطالعه سیاست کیفری قضایی ایران در برابر جرم پولشویی نشان‌دهنده وجود نمونه‌های آشکاری است که ارزیابی‌های آن می‌تواند جلوه‌ای دیگر را از نقش‌آفرینی سیاست کیفری ایران در برابر پولشویی به خوبی نشان دهد. از همین رو در ادامه جلوه‌های پیش‌گفته نیز مطالعه می‌شوند.

۱-۲-۱. سیاست کیفری کلاسیک در برابر پولشویی

ارزیابی سیاست کیفری قضایی ایران در برابر پولشویی به خوبی نشان می‌دهد که آموزه‌های کلاسیسیم کیفری در _____ این _____ در کانون راهبردهای سازه یادشده قرار دارد. در این راستا باید به شدت‌گرایی محسوس سامانه سزادهی جرم پولشویی ق.ا.ق.م.ب.پ ۱۳۹۷ نسبت به قانون مبارزه با پولشویی ۱۳۸۶ اشاره کرد که نمودار شدت‌عمل نظام کیفری ایران در مبارزه با این جرم است.

پولشویی در شمار جرایمی است که در مواردی امکان پیاده‌سازی نهادهای ارفاقی کیفری در آن وجود ندارد؛ به عبارت دیگر با توجه به پیش‌بینی یادشده در بند «ج» ماده ۴۷ ق.م.ا، امکان تعلیق یا تعویق مجازات پولشویی به عنوان جرمی اقتصادی در صورتی که موضوع آن بیش از ده میلیون ریال باشد، وجود ندارد. البته کاهش ارزش پول ملی در سال‌های گذشته، نصاب یادشده را تقریباً کم‌اهمیت کرده است؛ به گونه‌ای که می‌توان این رویکرد را اثر آموزه‌های کلاسیسیم کیفری تلقی نمود.

۲-۲-۱. دستورالعمل «تشکیل مجتمع تخصصی ویژه رسیدگی به جرایم اقتصادی تهران» ۱۳۹۸

با توجه به نقش مهم رییس قوه قضاییه در زمینه جهت‌دهی به سیاست کیفری قضایی در کشورمان، مطالعه مجموعه دستورالعمل‌ها یا آیین‌نامه‌های صادره از سوی او در این باره ضرورت دارد؛ چرا که این اسناد به صورت طبیعی می‌تواند برایندهای مشخصی را بر سیاست کیفری در قبال جرایم گوناگون و از جمله پولشویی بر جای گذارد. اگر چه در اینجا باید خاطر نشان شود که اسناد یادشده تنها در زمینه حقوق کیفری شکلی واجد جنبه الزام‌آور است؛ وگرنه مقام قضایی می‌تواند با استناد به اصل قانونی بودن جرم و مجازات، بخشنامه‌هایی را که به نحوی جنبه ماهوی نیز دارند، مستند رأی خود قرار ندهد.

بدین ترتیب دستورالعمل یاد شده رسیدگی به جرم پولشویی را مشروط بر اینکه عواید آن بیش از نصاب مقرر در تبصره ماده ۱۱ باشد، در صلاحیت مجتمع یادشده قرار داده است.^۱ به طور کلی رویکرد رییس دستگاه قضا در صدور دستورالعمل با توجه به ساختار پیش‌بینی شده در مجتمع‌های رسیدگی‌کننده از دیدگاه پیاده‌سازی منویات قانونگذار کیفری ایران در قوانین مبارزه با پولشویی دارای اهمیت فراوان است.

۳-۱. سیاست کیفری اجرایی ایران در برابر پولشویی

دیگر سازه مهم سیاست کیفری ایران در برابر پولشویی را باید سیاست کیفری کیفری اجرایی دانست. پیش‌بینی‌های قانونی در زمینه مبارزه با جرایم گوناگون از جمله جرایم مخاطره‌آمیزی همانند پولشویی هنگامی

۱. ماده ۱۱ دستورالعمل مقرر می‌دارد: صلاحیت و حوزه تخصصی مجتمع با رعایت صلاحیت‌های ذاتی و محلی در موضوعات کیفری، مشتمل بر امور زیر می‌باشد: الف) رشاء و ارتشاء؛ ب) اختلاس؛ پ) اعمال نفوذ بر خلاف حق و مقررات قانونی در صورت تحصیل مال توسط مجرم یا دیگری؛ ت) مداخله وزرا، نمایندگان مجلس و کارمندان در معاملات دولتی و کشوری؛ ث) تبانی در معاملات دولتی؛ ج) اخذ پورسانت در معاملات خارجی؛ چ) تعدیات ماموران دولتی نسبت به دولت؛ ح) جرایم گمرکی؛ خ) جرایم مالیاتی؛ د) پولشویی؛ ذ) اخلال در نظام اقتصادی؛ ر) تصرف غیرقانونی در اموال عمومی یا دولتی و یا تضییع آن؛ ز) تحصیل مال از طریق نامشروع؛ ژ) جرایم موضوع فصل ششم قانون بازار اوراق بهادار جمهوری اسلامی ایران. تبصره ۱. در جرایم مذکور به پرونده‌هایی در مجتمع رسیدگی می‌شود که میزان مال موضوع جرایم ارتكابی یا عوائد حاصل از ۱۰۰۰۰۰۰۰۰۰ ریال یا بیش از آن باشد...».

می‌تواند سودمند بوده و اهداف از پیش‌برنامه‌ریزی شده را مشخص کند که در پرتو پیش‌بینی سیاست کیفری اجرایی مناسب، آموزه‌های قانونی به خوبی پیاده شوند.

همان‌گونه که پیش‌تر نیز گفته شد، سیاست کیفری تقنینی اقدام به پیش‌بینی نهادبندی‌های ویژه برای مبارزه با پولشویی کرده است. در این راستا، سیاست کیفری اجرایی باید با استفاده مناسب از توانمندی‌های گوناگون ساختاری و نیز کارکردی دستگاه‌های بیان شده در این قانون اهداف متنوع پیش‌بینی شده را به خوبی سازمان دهد. افزون بر این، از آنجا که یکی از چالش‌های مهم فراروی سیاست کیفری ایران در مبارزه با جرایم اقتصادی و از جمله پولشویی، رخداد جلوه‌های گوناگون فساد اقتصادی، اداری و سیاسی است، از سیاست کیفری اجرایی انتظار می‌رود که با در پیش‌گرفتن پاسخ‌های مناسب واکنشی در برابر این پدیده و بهینه‌سازی عملکردهای دستگاه‌های اجرایی به چابک‌سازی بیشینه‌ای دستگاه‌های اجرایی در راه مبارزه با پولشویی یاری رساند؛ چرا که چالش‌های بروکراتیک می‌تواند سرانجام ناکارآمدی سازه‌های حاکمیتی را در راه انجام رسالت‌های خود در برابر پولشویی به همراه آورد.

دستیابی به این هدف هنگامی امکان‌پذیر است که راهبردهایی همانند دولت الکترونیک - که از این راه می‌توان به خوبی داده‌های گوناگون هم‌پوند و یا مظنون به ارتکاب پولشویی را گردآوری کرد- راه‌اندازی، توانمند و به‌روزرسانی پایدار شود. بنابراین تردیدی وجود ندارد که هر اندازه در قوانین کیفری به جرایمی همانند پولشویی پرداخته شود، هنگامی می‌توان انتظار پیروزمندی را در این راه داشت که بایسته‌های اجرایی همانند بودجه کافی، زیرساخت‌های الکترونیک و فناوریانه، نیروی انسانی آموزش‌دیده و برنامه‌های راهبردی آزموده‌شده به خوبی در اختیار کنشگران سیاست کیفری اجرایی نهاد شود.

۲. چالش‌های سیاست کیفری ایران در برابر پولشویی

کارآمدی سیاست کیفری ایران در برابر پولشویی هنگامی روی می‌دهد که مهم‌ترین چالش‌های فراروی این کاربست شناسایی و در راه مهار آنها کوشش شود. از همین‌رو در ادامه، شماری از مهم‌ترین چالش‌های فراروی سیاست کیفری ایران در راه مبارزه با پولشویی از نظر گذرانده می‌شود.

۲-۱. فساد اداری و مالی

برای آنکه بتوان مبارزه‌ای کارآمد را با جرایم گوناگون اقتصادی و بویژه پولشویی سازمان داد، لازم است که بسترهای اداری لازم که در قانون اصلاح قانون مبارزه با پولشویی نیز در چارچوب راهبرد نهادبندی کیفری رسالت‌هایی برایشان پیش‌بینی شده است، از سلامت کافی برخوردار باشند؛ بنابراین فساد اداری که اعم از جرایم، انحرافات و کج‌رفتاری‌های مرتبط با امور اداری است (میرخلیلی و دیگران، ۱۳۹۹: ۲۸۰)، چالشی مهم در روندهایی همانند پیکار با پولشویی به شمار می‌رود.

بدین ترتیب واقعیتی به نام جرم دولتی خود به تنهایی گویای این واقعیت است که در صورت وقوع فساد در ساختارهای یک دولت نمی‌توان به سادگی به تحقق اهداف سیاست کیفری از مبارزه با پولشویی خوشبین بود؛ مگر آنکه تا آنجا که ممکن است با مبارزه فراگیر با فساد، پاسخ‌دهی در برابر پولشویی نیز توانمند شود. مقوله فساد در دستگاه‌های اجرایی اعم از عمومی دولتی و غیردولتی از یک سو یکی از مهم‌ترین مؤلفه‌های انحطاط

یک دولت و به تدریج، یک جامعه و از سوی دیگر از عمده‌ترین دغدغه‌های دولتمردان جامعه به شمار می‌آید (سلمانیور و هادی‌تبار، ۱۳۹۵: ۲۷۰)؛ بنابراین آلودگی ساختارهای گوناگون پیش‌بینی شده در گونه‌های سیاست کیفری می‌تواند ناکارآمدی آنها را در مبارزه با پولشویی پدید آورد.

بر پایه این مراتب، هنگامی می‌توان به پیروزمندی سیاست کیفری ایران در هر یک از شاخه‌های خود در برابر پولشویی امیدوار بود که جلوه‌های گوناگون فساد در ساختارهای حاکمیتی به خوبی برچیده شود. در غیر این صورت نمی‌توان انتظار داشت که کنشگران و یا نهادهایی که خود برای تداوم فساد خود گاه به پولشویی مبادرت می‌ورزند بتوانند در برابر این جرم پاسخ‌های پیش‌بینی شده در قانون را نمایش دهند.

علل فساد و پاسخ‌های آتی پیاده شده در برابر آن اغلب در قلمرو سه رهیافت کلی اقتصادی، علوم سیاسی و نیز حقوقی قرار می‌گیرند (Brooks, 21: 2016). روشن است که فساد اداری، سیاسی و اقتصادی تا چه اندازه می‌تواند به ناکارآمدی راهبردهای پاسخ‌دهنده در برابر پدیده‌ای فراگیر و چندوجهی همانند پولشویی منجر شوند.

۲-۲. کاستی‌های مجازات جزای نقدی در قانون مبارزه با پولشویی

در قانون مبارزه با پولشویی همانند رویکرد کلی سیاست کیفری تقنینی ایران در برابر جرایم اقتصادی به مجازات جزای نقدی توجه شده است. بدین ترتیب مجازات پیش‌گفته یکی از مهم‌ترین سرفصل‌های پاسخ‌دهی به پولشویی در کشورمان به شمار می‌آید.

در ماده ۹ ق.م.ب.پ ۱۳۸۶، مرتکبین پولشویی افزون بر استرداد اموال و عواید موضوع یا حاصل از جرم به جزای نقدی به مبلغ یک چهارم عواید پیش‌گفته محکوم می‌شدند. روشن است که نظر به زیانبار بودن پولشویی از بعد اقتصادی، اجتماعی برای جامعه، تعیین جزای نقدی یادشده تناسبی با این جرم نداشت (ساریخانی و فتحی، ۱۳۹۴: ۲۵۱)؛ بنابراین ماده ۹ ق.م.ب.پ ۱۳۹۷ با اصلاح این کاستی، محکومیت مرتکب را به مصادره اموال و عواید ناشی از جرم و نیز جزای نقدی معادل وجوه یا ارزش مال مورد پولشویی در صورت فزونی اموال و عواید آن از ده میلیارد ریال به حبس تعزیری درجه چهار و در غیر این صورت حبس تعزیری درجه پنج پیش‌بینی کرده است.

با این وجود به دلایلی همانند کاهش ارزش پول ملی در سال‌های گذشته دیده می‌شود که مجازات جزای نقدی

پیش‌بینی شده در این قانون از بازدارندگی لازم برخوردار نیست؛ به عبارت دیگر، مجازات جزای نقدی هنگامی می‌تواند اهداف مورد انتظار خود همانند بازدارندگی را به خوبی پیاده کند که از بازدارندگی لازم برخوردار باشد. اما نوسانات اقتصادی اخیر در ایران، کارآمدی دست‌کم برخی از جلوه‌های مجازات جزای نقدی پیش‌بینی شده را در قانون پولشویی از خود متأثر کرده است.

تردید وجود ندارد که پیش‌بینی نصاب ده میلیارد ریال در ماده ۹ ق.م.ب.پ ۱۳۹۷ نمی‌تواند با توجه به رشد قیمت دلار در پایان دهه نود خورشیدی نصابی قابل دفاع برای بازدارندگی باشد. از همین رو لازم است

که تا هنگام اصلاح این کاستی، با استفاده از نهادهای کیفری دیگر همانند تحمیل مجازات‌های تکمیلی بر مرتکبان پولشویی، در راه فروکاستن از مخاطرات آنها برای جامعه گام برداشت.

۳. راهبردهای سیاست کیفری ایران در برابر چالش‌های فراروی مبارزه با پولشویی

پیش‌تر شماری از مهم‌ترین چالش‌های فراروی سیاست کیفری ایران در برابر پولشویی بررسی شد. اینک باید دید چه راهکارهایی در برابر چالش‌های پیش‌گفته وجود دارد تا از این راه بتوان به پیروزمندی سیاست کیفری ایران در برابر پولشویی امیدوار بود.

۳-۱. توانمندسازی سامانه‌های نظارت مالی

پولشویی همواره از مجاری مالی ویژه‌ای انجام می‌شود که به دلیل وجود بسترهای نامطلوبی همانند گسست‌های قانونی و یا بانکی، موازی‌کاری و غیره از یک سو امکان ورود به آن مجاری به صورت غیرقانونی وجود داشته و از سوی دیگر رهگیری و کنشگری در برابر آن از سوی دست‌اندرکاران نهادهای ذیربط نیز تا اندازه بسیاری به چالش کشیده می‌شود. بدین ترتیب لازم است تا آنجا که امکان دارد از راهبردهای مناسبی استفاده کرد که چالش‌های پیش‌گفته در قلمرو مبارزه با پولشویی به کمترین میزان خود برسند.

یکی از راهکارهای مناسب در این راه، توانمندسازی پیشینه‌ای سامانه‌های نظارت مالی است. این توانمندی هم ناظر به نیروی انسانی کنشگر در آنها و هم ساختارها و بسترهای نقش‌آفرینی این کنشگران است. بدین ترتیب پیشرفت‌های شتابان در صنعت و نیز فناوری‌های اطلاعات و ارتباطات می‌تواند گزینه‌های مناسبی را برای توانمندسازی هر چه بیشتر سامانه‌های نظارت مالی در اختیار دست‌اندرکاران سیاست کیفری ایران قرار دهد. بدون این رویکرد نیز دستیابی به هرگونه پیروزی در این راه تا اندازه بسیاری غیرممکن خواهد بود.

در واقع از آنجا که مجرمان اقتصادی با ویژگی‌های مهمی همچون استفاده آشکار و فزون‌یافته از هوش‌بهر مجرمانه در مقایسه با دیگر بزه‌کاران شناخته می‌شوند، می‌کوشند تا با استفاده از راهبردهای عملیاتی گوناگون، پاسداری از عواید نامشروع به دست آمده از دیگر جرایم را در چارچوب جرم پولشویی تقویت کنند. بدین ترتیب نظام عدالت کیفری ایران نیز باید بکوشد با استفاده از راهبردهای آزموده و دانش‌بنیان و حتی استفاده از راهکارهای علمی پیاده شده در کشورهای دیگر، توانمندی کارکنان خود را در سامانه‌های گوناگون نظارتی هم‌پیوند در راه مبارزه با پولشویی افزایش دهد.

الکترونیکی شدن نظام عدالت کیفری ایران و پیش‌بینی زیرساخت‌های مناسب تقنینی در این راه یکی از بدیهی‌ترین بایسته‌های مدیریت جرایمی همانند پولشویی است؛ زیرا فناوری‌های الکترونیک می‌توانند آشکارا در راه انجام کنش‌هایی همچون پیشگیری و رهگیری جرایم گوناگون اقتصادی همانند پولشویی اثرگذار باشند. افزون بر این، فناوری‌های یادشده می‌توانند ارزیابی مقادیر مالی و غیرمالی عواید به دست‌آمده از جرایم گوناگون و از جمله پولشویی را ممکن ساخته و از این راه به عملکردهای سیاست کیفری ایران در برابر جرم پیش‌گفته جهت دهند؛ برای نمونه، این راهبرد می‌تواند پیاده‌سازی رویکردهای مهمی را همانند عدالت‌آماری و یا مدیریت ریسک جرم فراهم نموده و مرتکبین پولشویی را در شمار مجرمین با خطر بالا قرار دهد.

۳-۲. پیش‌بینی کنشگری نهادهای امنیتی در جایگاه ضابطان خاص

یکی از راهبردهای مناسب و پیاده‌شده در برابر پولشویی در قلمر نظام عدالت کیفری ایران را باید پیش‌بینی کنشگری نهادهای امنیتی در برابر جرم پولشویی دانست. از این منظر، مأموران وزارت اطلاعات جمهوری اسلامی ایران و نیز سازمان اطلاعات سپاه پاسداران انقلاب اسلامی در رهگیری جرایم اقتصادی به عنوان ضابطان دادگستری عمل می‌کنند و بدین ترتیب مقام قضایی با استفاده از توان نهادی این کنشگران می‌تواند رسالت خود را در برابر جرمی همانند پولشویی که خود در ارتکاب جرایم گوناگون زمینه‌ای نقشی مهم و الهام‌بخش دارد، به خوبی انجام دهد.

این اندیشه از آن رو به میان می‌آید که گروه‌های بزهکاری سازمان‌یافته در سطوح ملی و بین‌المللی، توانمندسازی امنیتی و اطلاعاتی خود را به عنوان راهبردی اثرگذار در دستور کار خود قرار می‌دهند. بی‌گمان انتقال عواید حاصل از جرایم گوناگون به مسیرها و مجاری خاص در نظام بانکی هنگامی روی می‌دهد که گروه‌های بزهکاری دانسته‌های لازم و روزآمدی را پیرامون مناسب‌ترین مجاری و نیز راه‌های انتقال عواید به این مجاری دارا باشند. در غیر این صورت پذیرفتن ریسک ارتکاب جرایم اقتصادی برای آن به صرفه نخواهد بود.

بر پایه اصول آیین دادرسی کیفری، پیش‌بینی ضابطان خاص در کنار ضابطان عام می‌تواند به خوبی نشان‌دهنده دغدغه سیاست کیفری درباره جرایم احتمالی ارتکابی در آن حوزه باشد؛ بنابراین هنگامی که در اصلاحات قانون آیین دادرسی کیفری در سال ۱۳۹۴ مأموران سازمان اطلاعات سپاه نیز به جمع ضابطان افزوده شدند، توانمندی‌های نظام عدالت کیفری برای پاسخ‌دهی به جرم پولشویی نیز آشکارا افزایش یافت.

۳-۳. پیش‌بینی همکاری‌های بین‌المللی

پولشویی چه از دیدگاه جرایم منشأ و از چه از چشم‌انداز سازمان‌یافتگی خود می‌تواند کشورهای گوناگونی را درگیر خود سازد. از همین رو آشکار است که پیش‌بینی رویکردهای مناسب همکاری میان این دولت‌ها سرانجام پیروزمندی در پیگرد بزهکاران یادشده را به همراه داشته و به پدیداری چالش‌های جدی در مسیرهای گوناگون ارتکاب این جرایم منجر می‌شود.

در این شرایط باید انتظار داشت که بویژه از دیدگاه سیاست کیفری اجرایی رویکردهایی مناسب و سودمند در زمینه برقراری موافقتنامه‌های دربردارنده ترتیبات و سازوکارهای همکاری در میان کشورهای ممکن است از یک یا چند جرم متأثر باشند پدید آید.

در این صورت کشورهای یادشده با روی هم گذاردن امکانات خود در زمینه کشف جرایم و پیگرد مرتکبان آنها می‌توانند به از یک سو به مبارزه‌ای کارآمد با جرایم منشأ و از سوی دیگر نیز مهار جلوه‌های گوناگون پولشویی دست زنند. در غیر این صورت و در بسیاری از موارد رخداد پولشویی در جرایمی که قلمرو مکانی ارتکاب آنها در چند کشور و یا حتی قاره است، به دلیل برخورداری بزهکاران یادشده از توانمندی‌های گوناگون و نامشروع، تا حد بسیاری طبیعی می‌شود. انتظار می‌رود هنگامی که با دولت‌های دیگر در زمینه‌های گوناگون توافقاتی حاصل و در نتیجه موافقتنامه‌هایی امضا می‌شود، افزون بر پیش‌بینی امکان پیگرد جرایم خاصی در آنها پاسخ‌دهی به پولشویی در مجاری بانکی طرفین نیز مدنظر قرار گرفته و برای آن چاره‌اندیشی شود.

البته باید توجه داشت که همکاری‌های بین‌المللی به ترتیب یادشده در عمل با موانعی نیز رویارو است. به طوری که چالش‌های فراروی همکاری بین‌المللی در زمینه پولشویی و فساد، همان چالش‌های گردآوری ادله در جرایم مالی است. این چالش‌ها شامل کشف اقدامات مجرمانه پنهان، انجام تحقیقات از سوی مراجع گوناگون و گردآوری ادله و شواهد قابل قبول برای مراجع دادرسی کیفری اس (Chaikin & Sharmn, 2009: 115). در نتیجه دیپلماسی کیفری در کشورمان باید در راه چیرگی بر این مانع به منظور استفاده از توانمندی‌های موجود در همکاری‌های بین‌المللی به خوبی گام بردارد.

۳-۴. توانمندسازی سامانه‌های بانکی

از آنجا که سامانه‌های بانکی بستر نگاهداری یا انتقال عواید نام‌شروع حاصل از ارتکاب جرم منشأ است، لذا تردیدی وجود ندارد که هنگامی می‌توان به پیاده‌سازی مبارزه‌ای اثرگذار با پولشویی امیدوار بود که راهبردهای لازم برای توانمندسازی بیشینه‌ای سامانه بانکی در برابر پولشویی در پیش گرفته شود.

در این باره باید خاطر نشان شود که ابزارها و شیوه‌های پولشویی به‌عنوان اصلی‌ترین روش تسهیل‌کننده تأمین مالی تروریسم، با ظهور فناوری‌های نوین، چنان تنوع یافته است که دیگر نمی‌توان مبارزه با آن را به قالب‌های سنتی گذشته منوط کرد. تروریست‌ها و تبهکاران از فناوری‌های نوین چون فضای مجازی، اینترنت و ارزهای مجازی برای توسعه روش‌های مجرمانه خویش بسیار سود می‌جویند. ارزهای مجازی بر بستری غیرمتمرکز و در پوشش ناشناختگی عمل می‌کنند. این ارزها در اغلب موارد فاقد پشتوانه دولتی بوده و هیچ ضمانت یا نظارتی را بر خویش نمی‌بینند. هرچند ویژگی‌های خاص ارزهای مجازی، کار را برای مجرمان و تروریست‌ها تسهیل کرده، نباید در این امر مبالغه کرد. مطالعات نهادهای بین‌المللی چون کارگروه ویژه اقدام مالی در سال‌های اخیر، تا حدودی نقاط قوت مبارزه با اعمال مجرمانه ارتكابی با توسل به این ابزارهای مجازی را آشکار کرده است (کدخدایی و نوروزپور، ۱۳۹۹: ۷)؛ بدین ترتیب کارآمدسازی سامانه بانکی و به طور کلی سیاست کیفری ایران در برابر پولشویی باید اشکال نوین ارتکاب این جرم را نیز آماج خود قرار دهد.

در این راستا تاکنون اسناد حقوقی گوناگونی برای افزایش توانمندی سامانه بانکی کشورمان در برابر جرایم گوناگونی مالی همانند پولشویی تصویب شده است. ضمن آنکه برخی از اسناد بین‌المللی نیز که لازم بوده است دولت ایران به تصویب قوانینی برای اجرای آنها پردازد، به این مهم توجه نموده‌اند؛ برای نمونه، اصول و لفسبورگ که شامل رهنمودهایی برای بهبود بانکداری است، چهارده اصل را برای بهبود بانکداری جهانی بیان کرده است. این اصول از جمله مقرر می‌دارند که نهادهای مالی باید روندهای مناسبی را برای اقدامات و یا معاملات متعارف شناسایی کنند. از آنجا که همه اقدامات و معاملات نامتعارف مظنون به رخداد پولشویی نیستند، این سازمان‌ها باید مشخص کنند که چه اقداماتی می‌توانند به طور بالقوه واجد عنوان پولشویی باشند (Allan Scoth, 2006: 67). این مهم هنگامی روی می‌دهد که سامانه بانکی کشورمان از توانمندی‌های مناسب ساختاری و کارکردی در پیوند با جرایم سازمان‌یافته‌ای همانند پولشویی برخوردار باشد. با این وجود، به نظر می‌رسد که در اصلاحات آتی قوانین پولشویی لازم است که برای آن دسته از کنشگران نظام بانکی که به گونه‌ای زمینه لازم را برای ارتکاب پولشویی فراهم می‌کنند، مجازاتی مشدد پیش‌بینی شود. از این راه می‌توان با دنبال کردن رویکردهای شدت‌گرای سیاست کیفری در قبال این افراد، به بازدارندگی‌های عام و خاص نیز در این راستا دست زد و از احتمال ارتکاب جرایم همانند آتی کاست.

آنچه ضرورت توانمندسازی سامانه بانکی کشور را برای مبارزه با جرم پولشویی بیشتر توجیه می‌کند، این واقعیت مهم است که در قانون اصلاح قانون مبارزه با پولشویی برای سامانه بانکی کشورمان رسالت‌های کارکردی مهمی همانند گردآوری اطلاعات لازم برای پیگرد پولشویان و یا حتی پیشگیری از کنش‌های مجرمانه آنها پیش‌بینی شده است. در نتیجه باید پذیرفت که توانمندسازی پیشینه‌ای نظام بانکی از چشم‌انداز استفاده از فناوری‌های پیشرفته الکترونیک در آن و یا پاسداشت حقوقی مبادلات بین‌بانکی می‌تواند تا اندازه بسیاری به افزایش بهره‌وری آن در قلمرو سیاست کیفری کنشگر در برابر پولشویی و نیز دیگر جرایم هم‌پیوند یاری رساند. در واقع، از آنجا که اعتبارسنجی‌های گوناگون و متناوب دارایی‌های افراد می‌تواند زمینه‌ساز شناسایی دارایی‌های مشکوک شود و از این راه روندهای پولشویی را با چالش‌هایی جدی مواجه کند، لازم است تا دست‌اندرکاران سامانه بانکی با راهبردهای روزآمد علوم بانکی برای رهگیری روندهای مالی آشنا باشند. از این راه می‌توان انتظار داشت که بسیاری از راهبردهای پیش‌بینی شده در قانون پولشویی که انجام آن از سامانه بانکی انتظار می‌رود، به خوبی تحقق یابد.

۳-۵. همگرایی با ابتکارات و اسناد بین‌المللی هم‌پیوند

به پولشویی و جرایم هم‌پیوند با آن به ویژه تأمین مالی تروریسم در اسناد بین‌المللی گوناگونی اشاره شده که کشورها را به گونه‌ای قاطع به تصویب قوانین کیفری و نیز پیش‌بینی سازوکارهای لازم برای مبارزه با آن فراخوانده‌اند. این اسناد هنجار ساز تا آنجا اثراتی ژرف را بر جای گذاشته‌اند که حتی کشورهای نیز که آنها را امضا نکرده و بر پایه فرایند حقوقی ادغام اسناد آنها را در نظام حقوقی خود تصویب نکرده‌اند نیز تا اندازه‌ای آموزه‌های آنها را در قوانین خود مورد توجه قرار داده‌اند.

تخصصی‌ترین سازمان فراملی در حوزه مبارزه با پولشویی و تأمین مالی تروریسم، گروه ویژه اقدام مالی است. نتیجه اقدامات این گروه منجر به تدوین و ارائه توصیه‌هایی به کشورها شد تا به موجب آن به طور کارآمد به مقابله با پولشویی و تأمین مالی تروریسم بپردازند (شاملو و خلیلی پاچی، ۱۳۹۹: ۹۹)؛ بنابراین روشن است که سیاست کیفری کشورمان به منظور افزایش توان عملیاتی خود در راه مبارزه با پولشویی و به ویژه مهار چالش‌های فزاینده نوپدید ناشی از آن، باید راهبردهای موجود در این سند را با رعایت مقررات ادغام اسناد بین‌المللی در نظام حقوقی به خوبی مورد توجه قرار دهد. همچنین لازم است که راهبردهای موجود در اسنادی همانند سند گروه ولفسبورگ یا قواعد ضدپولشویی و نیز کنوانسیون مریدا به خوبی از سوی دست‌اندرکاران سیاست کیفری کشورمان مورد توجه قرار گیرد؛ همان‌گونه که اثرگذاری برخی از اسناد بین‌المللی بر سیاست کیفری ایران آشکار است. افزون بر این باید اشاره شود که اتحادیه اروپا رهنمودهایی را در زمینه نقش نهادهای مالی در مبارزه با پولشویی صادر کرده است (Bassiouni and Gualtieri, 2005: ۱۰۹).

در اصلاحات تقنینی ۱۳۹۷ شماری از کاستی‌های موجود در قانون پولشویی ۱۳۹۷ همانند تعریف مضیق واژه عواید در آن برطرف و این واژه در مفهومی گسترده همانند کنوانسیون مریدا مورد توجه قانونگذار کیفری قرار گرفت. با این وجود همچنان کاستی‌هایی وجود دارد که لازم است برای رفع آنها در پرتو مطالعات تطبیقی کیفری به قوانین دیگر کشورها رجوع کرد. در واقع، برخی از مصادیق پولشویی که در دکتین حقوق کیفری مورد توجه قرار گرفته است، در سیاست کیفری ایران بازتاب نیافته‌اند و از دیدگاه مغایرت با اصل قانونی بودن

جرم و مجازات نمی‌توان به پیگرد مرتکبان آن با عنوان پولشویی دست زد؛ برای نمونه باید اشاره شود که در خصوص فعل تغییر دادن ماهیت، منشأ و منبع دعوای ناشی از جرم، هردو قانون مبارزه با پولشویی و کنوانسیون مریدا ساکت هستند که این سکوت ممکن است به دلیل متصور دانستن اشکال تغییر دادن در سایر اصطلاحات مثل تبدیل کردن باشد؛ درحالی‌که با مذاقه در این مفهوم، می‌توان مواردی را تصور کرد که فقط بر فعل تغییر دادن دلالت دارند، بی‌آنکه منطبق با مفاهیم دیگر مثل تبدیل کردن بوده و طبق آن به‌عنوان پولشویی، قابل تعقیب و محاکمه باشند (شاکری و شیخ‌اسلمی، ۱۳۹۹: ۱۴۷). از همین رو با توجه به جهانی شدن بزهکاری و سازمان‌یافتگی پولشویی و جرایم هم‌پیوند با آن لازم است که بیش از پیش به برطرف کردن کاستی‌هایی از این دست پرداخته شود تا بتوان به فرجام‌کنشگری سیاست کیفری ایران در برابر پولشویی امیدوار بود.

۴. پیامدهای سیاست کیفری ایران در مبارزه با پولشویی

پیروزمندی سیاست کیفری ایران در برابر پولشویی می‌تواند پیامدهای مهمی را از چشم‌اندازهای جرم‌شناختی و حقوقی به همراه آورد که در ادامه به آنها اشاره می‌شود.

۴-۱. تردید بزهکاران بالقوه در ارتکاب جرایم اقتصادی

هر اندازه که سیاست کیفری ایران در هر یک از گونه‌های خود در راه مدیریت جلوه‌ها و پیامدهای ارتکاب پولشویی پیروزمند شود، امکان ارتکاب جرایم اقتصادی منشأ کاهش می‌یابد؛ چون به ویژه در جرایمی که با ویژگی دستیابی به مزایای مالی بالا همراه هستند، یکی از مهم‌ترین موارد مدنظر بزه‌کار پیش‌بینی سازوکاری برای در امان نگاه داشتن عواید حاصل از جرم از نگاه کنشگران نظام عدالت کیفری در سطوح ملی و فراملی است. در غیر این صورت، اصولاً ارتکاب جرایم یادشده که به دلیل توانمندی بیش از پیش سیاست کیفری در برابر آنها با چالش‌های فزاینده‌ای مواجه هستند، برای بزه‌کاران هیچ سود منطقی ندارد.

بدین ترتیب در راستای اصل ح-سابگری جزایی از پیش‌شوای مکتب کلاسیک حقوق کیفری، ژرمی بنتام، در صورتی که بزهکاران بالقوه افزایش هزینه‌های ارتکاب جرایم اقتصادی را در برابر منافع احتمالی به دست‌آمده از آن استنباط کنند، احتمال انصراف آنان از ورود به فرایند عملیات اجرایی جرم کاهش می‌یابد.

در اینجا باید خاطر نشان شود که در بسیاری از جرایم یقه‌سفیدی ارتکاب‌یافته در حوزه جرایم اقتصاد، پیش‌بینی پولشویی برای در امان نگاه داشتن منافع مالی به دست‌آمده و انتقال آن به مجاری مالی مدنظر بزهکاران یکی از مهم‌ترین و ضروری‌ترین راهبردهای عملیاتی بزه‌کاران در این حوزه به شمار می‌آید. بدین ترتیب ناتوانی در پاسداشت این منافع می‌توان تا حد بسیاری جنبه بازدارنده داشته و ارتکاب جرایم کلان اقتصادی را با همه هزینه‌ها و مخاطرات خود برای بزهکاران غیرمنطقی و بدون صرفه لازم سازد.

۴-۲. به‌زامداری کیفری

امروزه یکی از بنیادی‌ترین مطالبات شهروندان از سامانه‌های حاکمیتی کوشش در راه تحقق معیارهای لازم برای سنج به‌زامداری- به مثابه یکی از شاخص‌های حکمرانی خوب- است که خود عاملی اثرگذار در راه ارزیابی مشروعیت حکومت‌ها به شمار آمده و پیامدهای جرم‌شناختی و حقوقی گوناگون را به همراه دارد. به‌زامداری بدین مفهوم بر پایه ساختارهای حاکمیت گونه‌های متعددی را دارد و به‌زامداری کیفری هنگامی

روی می‌دهد که سیاست کیفری بتواند در برابر هر یک از گونه‌های مجرمانه مخاطره‌آمیز برای جامعه پاسخ‌هایی مناسب را پیاده و در راه مهار آنها کامیاب شود.^۱

جایگاه انکارناپذیر اقتصاد در زندگی شهروندان صرفنظر از پایگاه اجتماعی آنها تا بدانجا اهمیت دارد که کوشش در راه موانع پدیدآمده در این راه و از جمله جرایم اقتصادی اهمیت بسیاری دارد؛ بنابراین هنگامی که دولت با مهار مناسب جرم پولشویی بتواند احتمال رخداد جرایم گوناگون اقتصادی را تا اندازه بسیاری کاهش دهد، بیش از پیش به تحقق سنجه به‌زامداری اقتصادی که برای خود نیز مزایای بسیاری را به همراه دارد یاری رسانده است.

با توجه به اینکه جرایم اقتصادی از جمله پولشویی تا اندازه بسیاری بر اقتصاد و معیشت مردم و از جمله شهروندان فرودست اثر می‌گذراند، پیروزمندی در راه مهار جرم پولشویی و در نتیجه کاسته شده از احتمال ارتکاب دیگر جرایم اقتصادی می‌تواند پیامدهای اقتصادی آشکاری را به همراه داشته و به انجام رسالت‌های اقتصادی ذاتی دولت‌ها یاری رساند.

۳-۴. اثرگذاری بر پاسخ‌دهی به جرایم هم‌پیوند

یکی دیگر از پیامدهای مهم ناشی از عملکردهای سیاست کیفری ایران را در برابر پولشویی باید امکان جهت دادن در مبارزه با دیگر گونه‌های جرایم و به ویژه جرایم اقتصادی دانست. در این‌باره باید خاطر نشان شود در شماری از قوانین کیفری که به پاسخ‌دهی در برابر جرایم اقتصادی می‌پردازند به ارتکاب جرم پولشویی از سوی مجرمان مربوطه اشاره شده است؛ بنابراین پولشویی افزون بر آنکه به دنبال ارتکاب جرم منشأ روی می‌دهد، با شماری از جرایم سازمان‌یافته دیگر نیز هم‌پیوند است و در نتیجه مهار مناسب آن می‌تواند پاسخ‌دهی سودمند به آن جرایم هم‌پیوند را نیز به همراه آورد. در این راستا می‌توان به جرایمی همانند تأمین مالی تروریسم و جرایم قاچاق کالا و ارز اشاره کرد. با توجه به اینکه قانونگذار کیفری ایران در هنگام پیش‌بینی کنشگری سیاست کیفری در ق.ا.ق.م.ب.پ ۱۳۹۷، صراحتاً تأمین مالی تروریسم را نیز در شمار جرایم مربوطه آورده است، تردیدی وجود ندارد که پیروزمندی سیاست کیفری کشورمان در پیاده‌سازی مبارزه‌ای اثربخش با پولشویی و مسدود کردن همه مجاری ارتکاب این جرم تا حد بسیاری بر جرایم هم‌پیوند پیش‌گفته نیز اثر می‌گذارد؛ چرا که امروزه یکی از مهم‌ترین راه‌های ارتکاب تأمین مالی تروریسم، پولشویی در کشورهای گوناگون است.

از آنجا که تأمین مالی تروریسم در پایداری اقدامات تروریستی در سرتاسر جهان اثرگذار است و جامعه جهانی با تصویب اسناد مهمی همانند دغدغه خود را نسبت به این واقعیت نشان داده است، مبارزه‌ای کارآمد با پولشویی و جرایم هم‌پیوند در مهار تروریسم نیز به خوبی اثرگذار باشد؛ چون برخی از گروه‌های سازمان‌یافته بین‌المللی تخصص مجرمانه را در راه ارتکاب جرایم دیگر به منظور ارتکاب جرم اصلی و موردنظر خود به کار می‌گیرند.

به طور کلی در اسناد بین‌المللی همانند گروه ولفسبورگ که در زمینه پولشویی فعالیت می‌کند و رویکردهای کشورهای دنیا، این دو جرم به دلیل همانندی‌های خود همواره با یکدیگر آماج کنش‌های سیاست‌های کیفری

۱. برای مطالعه بیشتر در این زمینه رک. نجفی ابرنآبادی، ۱۳۸۸؛ ص ۵ به بعد.

قرار می‌گیرند؛ زیرا پولشویی و حمایت مالی از تروریسم که خود یکی از منابع تأمین مالی تروریسم است، سه مرحله دارند: استقرار، لایه‌گذاری و ادغام. در مرحله استقرار اموال موضوع جرم در حساب‌های یک بانک یا مؤسسه مالی غیر بانکی سپرده می‌شوند. در مرحله دوم اقداماتی مانند معاملات، نقل و انتقالات بانکی و غیره بر عواید پیش‌گفته انجام می‌شود و در مرحله سوم، در پولشویی اموال یادشده صرف خرید اموال غیر منقول یا لوکس می‌شود، ولی در تأمین مالی تروریسم به دست تروریست‌ها می‌رسد (شمس‌ناتری و اسلامی، ۱۳۹۴: ۲۶۶). بدین ترتیب روشن است که با وجود تفاوت در گام سوم به طور کلی پولشویی و تأمین مالی تروریسم پیوندهای آشکاری با یکدیگر دارند. در نتیجه پیروزمندی در راه مبارزه با پولشویی می‌تواند اهداف نظام‌های عدالت‌کیفری را در راه مبارزه‌ای مؤثر با تأمین مالی تروریسم نیز که امروزه استوارانه در کانون توجه جامعه جهانی قرار گرفته است، تسهیل سازد.

به طور کلی یکی از مهم‌ترین و سودمندترین پیامدهای پاسخ‌دهی مناسب سیاست‌کیفری ایران بر جرم پولشویی، مهار بیشینه‌ای جرایم گوناگون هم‌پیوند با آن شامل جرایم منشأ و نیز تأمین مالی تروریسم است و همین گزاره نیز به خوبی اهمیت توانمندسازی سیاست‌کیفری ایران را در برابر پولشویی به خوبی نشان می‌دهد.

نتیجه‌گیری

مبارزه با جلوه‌های گوناگون جرایم سازمان‌یافته همانند پولشویی یکی از بنیادی‌ترین رسالت‌های نظام‌های عدالت‌کیفری در سطوح ملی و فراملی است و می‌تواند آشکارا به پاسداری از مفاهیم اثرگذاری همانند امنیت اقتصادی بیانجامد. برای دستیابی به این هدف، سیاست‌کیفری ایران از دهه هشتاد خورشیدی به این سو کوشیده است

با تصویب قوانینی در زمینه مبارزه با پولشویی، به مهار همه‌جانبه این جرم اقتصادی پردازد. استفاده از رویکرد قانونگذاری کیفری افتراقی در زمینه پولشویی و در راستای پدیده فنی شدن حقوق کیفری خود به تنهایی نشان‌دهنده اراده استوار قانونگذار برای سازمان‌دهی سیاست کیفری تقنینی علیه جرم پولشویی است.

راهبردهای سیاست کیفری ایران در برابر پولشویی که تا حد بسیاری از راهبردهای پیش‌بینی شده در اسناد مالی و نیز ابتکارات بین‌المللی همانند گروه ولفسبورگ الهام گرفته است از چشم‌اندازهای گوناگونی سزاوار بررسی و ارزیابی است. با وجود سازگاری این راهبردها با آموزه‌های نوین علوم جنایی، همچنان می‌توان کاستی‌هایی را در این راستا دید که لازم است برای دستیابی به اهداف از پیش‌برنامه‌ریزی در راه پیکار با پولشویی در راه برطرف کردن آنها اقدام کرد.

تجربه پیاده‌سازی قانون مبارزه با پولشویی ۱۳۸۶ نشان داد که در عمل راهبردهای این قانون در راه مبارزه با پولشویی از کارآمدی لازم برخوردار نیست؛ در نتیجه قانونگذار کیفری ایران با استفاده از آورده‌های دکتترین کیفری داخلی و بین‌المللی و نیز توجه بیشتر به منویات اسناد بین‌المللی به تصویب قانون اصلاح قانون مبارزه با پولشویی دست زد تا بتواند بر کاستی‌های موجود در سیاست کیفری کشورمان را در راه مبارزه با پولشویی چیره شود.

با این وجود، همچنان کاستی‌هایی در زمینه قلمرو موضوعی جرم پولشویی در سیاست کیفری ایران دیده می‌شود که لازم است در اصلاحات آتی بدان پرداخت. واقعیت این است که پولشویی به دلیل اهمیت خود از چشم‌انداز وجود جرایم منشأ از یک سو و نیز پیوند با جرایم دیگر و به ویژه تأمین مالی تروریسم باید در کانون توجه سیاست‌های کیفی قرار گیرد. از همین رو هنگامی که پولشویان رفتارهای شناخته‌نشده‌ای همانند تغییر ماهیت اموال و یا رابطه حقوقی موضوع جرم منشأ را برای در امان نگاه داشتن جرم پولشویی از دیدگان کنشگران سیاست کیفری انجام می‌دهند، عدم پیش‌بینی آن در قانون سبب می‌شود تا بر پایه اصل قانونی بودن جرم و مجازات نتوان چنین رفتارهایی را تحت پیگرد قرار داد.

بدین ترتیب با وجود در پیش‌گرفتن راهبردهایی در هر یک از سازه‌های تقنینی، اجرایی و قضایی سیاست کیفری و نیز انجام اصلاحات اخیر در پرتو تحولات تقنینی، تجربی و نیز دکتترین علوم جنایی در زمینه پولشویی، لازم است کاستی‌های گوناگون موجود در سیاست کیفری کشورمان در برابر پولشویی شناسایی و در اصلاحات آتی مورد توجه قرار گیرد. در این صورت می‌توان به پیشی گرفتن سیاست کیفری ایران از پولشویی در سطوح ملی و بین‌المللی که روز به روز بر پیچیدگی‌های ساختاری و نیز راهبردهای ارتکاب آن از سوی بزهکاران گوناگون افزوده می‌شود، امیدوار بود.

از آنجا که از یک سو شماری از جرایم با توجه به سهولت و امکان پولشویی روی می‌دهند و از سوی دیگر نیز پولشویی خود زمینه مهمی برای ارتکاب جرایمی همانند تأمین مالی تروریسم است، پیاده‌سازی سیاست کیفری منسجم و کارآمد در برابر آن می‌تواند به مدیریت کیفری جرایم یادشده نیز یاری رساند. این واقعیت نیز اهمیت فزاینده شناسایی چالش‌های نوپدید برخاسته از پولشویی برای کنشگران سیاست کیفری و کوشش در راه مهار آن را به خوبی نشان می‌دهد. برای دستیابی به این هدف، پیش‌بینی می‌شود رویکردهای موجود در هریک از سازه‌های سیاست کیفری ایران در برابر پولشویی و نیز جرایم هم‌پیوند با آن با توجه به نوین‌ترین اسناد و نیز ابتکارات بین‌المللی روزآمد شود. همچنین

میان‌کنش‌های نظری و کاربردی با نهادهای مالی بین‌المللی پیرامون مهم‌ترین گذرگاه‌های بزهکاران پولشویی در سامانه‌های داخلی و حتی میان‌دولتی راهبردی مناسب برای مدیریت و مهار بیشینه‌ای پولشویی است.

منابع فارسی و عربی

۱. حسینی، سیدمحمد (۱۳۸۳)، سیاست جنایی در اسلام و در جمهوری اسلامی ایران، تهران، دانشگاه تهران و سمت، چاپ اول.
۲. ساریخانی، عادل، فتحی، مرتضی (۱۳۹۴)، عناصر موضوعی جرم پولشویی در قانون مبارزه با پولشویی ایران و
کنوانسیون‌های بین‌المللی، مجله مطالعات حقوق کیفری و جرم‌شناسی، دوره ۲، شماره ۴ و ۵.
۳. سلمانپور، عباس، هادی‌تبار، اسماعیل (۱۳۹۳)، سیاست جنایی تقنینی ایران در پذیرش الزامات پیشگیرانه
کنوانسیون مریدا، مجله سیاست جهانی، شماره ۷.
۴. شاملو، باقر، خلیلی پاجی (۱۳۹۹)، رویکرد ریسک‌مدار سیاست جنایی در برابر پول‌شویی، پژوهشنامه
حقوق کیفری دانشگاه گیلان، دوره ۱۱، شماره ۲۱.
۵. شاکری، ابوالحسن، شیخ اسلمی، عاطفه (۱۳۹۹)، مفهوم شناسی رفتار ارتكابی در جرم پولشویی در حقوق
کیفری ایران و کنوانسیون مبارزه با فساد؛ مصادیق و خلأها، مجله پژوهش‌های حقوقی، شماره ۴۱.
۶. شمس ناتری، محمدابراهیم، اسلامی، داوود (۱۳۹۴)، ماهیت کیفری تأمین مالی تروریسم، مجله مطالعات
حقوق کیفری و جرم‌شناسی، دوره ۲، شماره ۴ و ۵.
۷. کدخدایی، عباسعلی، نوروزپور، حسام (۱۳۹۹)، چالش ارزش‌های مجازی در مبارزه با پولشویی و تأمین مالی
تروریسم با تأکید بر اقدامات و توصیه‌های کارگروه ویژه اقدام مالی (FATF)، مجله حقوقی بین‌المللی، شماره
۶۲.
۸. لازرژ، کریستین (۱۳۸۲)، درآمدی به سیاست جنایی، ترجمه علی حسین نجفی ابرندآبادی، تهران، میزان،
چاپ اول.
۹. میرخلیلی، سید محمود، عسگری مروت، علی، بهرامی گرو، مجتبی (۱۳۹۹)، نقش عدالت سازمانی در
پیشگیری از فساد اداری، پژوهشنامه حقوق کیفری، سال یازدهم، بهار و تابستان ۱۳۹۹، شماره ۱ (پیاپی ۲۱).
۱۰. میرمحمد صادقی، حسین؛ «پولشویی»، مجموعه سخنرانی‌ها و مقالات همایش بین‌المللی مبارزه با
پولشویی، چ ۲، شیراز، نشر وفاق، ۱۳۸۲.
۱۱. نبیل غنایم، محمد (۲۰۰۳ م.); غسل الأموال، مصر: کلیة دارالعلوم، جامعة القاهرة، طبعه تمهیدیه، ص ۹.
۱۲. نجفی ابرندآبادی، علی حسین (۱۳۹۶)، «سیاست جنایی»: مندرج در دانشنامه علوم جنایی اقتصادی، به
کوشش امیرحسن نیازپور، تهران: میزان.
۱۳. نجفی ابرندآبادی، علی حسین (۱۳۸۸)؛ «قوه قضائیه در سنجه حکمرانی خوب»، دیباچه در: آماده،
غلامحسین، نقش رئیس قوه قضائیه در فرایند کیفری، تهران، نشر دادگستر، چ ۱، ۱۳۸۸.

منابع انگلیسی

14. Allan Schott, Paul, (2008), Reference Guide to Anti-Money Laundering and Combating the Financing of Terrorism.
15. Bassiouni, M.Cherif , Gualtier, David S,(2005), International and National Responses to the Globalization of Money Laundering, Cited in: Responding to Money Laundering, Edited by Savona, Ernesto, Harwood Academic Publishers, Rom.
16. Brooks, Graham, (2016), Criminology of Corruption: Theoretical Approaches, Palgrave MacMillan Publishing, Volverhampton, Uited Kingdombn, London.
17. Chaikin, David, Sharman, J. C, (2009), Corruption and Money Laundering: A Symbiotic Relationship, Palgrave Macmilan, New York.
18. Munchi, Jhon, Laughlin, Eughen, (2013), The Sage Dictionary of Criminology, 3rd edition, Sage Publication, London.
19. Pieth, Mark, Aiolfi, Gemma, (2004), A Comparative Guide to Anti-Money Laundering: A Critical Analysis of Systems in Singapore, Switzerland, the UK and the USA, Edward Elgar Publishing, London.
20. Piquero, Alex (2016), The Handbook of Criminological Theory, Sage Publication, London,
- Stessens, Guy, (2003), Money Laundering: A New International Law Enforcement Model, Cambridge Uneversity Press, London.
21. Vicstrom, Par Golf, (2008), International Handbook in Penology and Criminal Justice, CRC Press, London.